

توهمات برج‌امی عامل رکود روابط تجاری ایران و چین

چرا برخی رسانه‌ها درباره رابطه تجاری تهران - پکن نگاه بدبینانه دارند؟

تحلیل

دکترمحمد جوادنظرزاده استاد دانشگاه و تحلیلگر مسائل اقتصادی

بعد از اتفاقاتی که توسط دولت قبل مانع توسعه

روابط ایران وچین شد، اجرای قرارداد ۲۵ ساله به‌گونه‌ای در حاشیه قرار گرفت. همچنین در شرایط کنونی که تحریم‌های ناجوانمردانه روسدی صعودی یافته ، به‌طور یقین اولویت بنیادین وزارت اقتصاد باید احیای قرارداد۲۵ ساله با چین باشد. این تفاهنامه ظرفیت انجام اقدامات متعدد و پیشماری را دارد که تاکنون مد نظر قرار نگرفته است.

اولویت تأمین منافع ملی

باید در نظر داشته باشیم قرارداد چین با ایران و یا عربستان اولیبن و آخرین قرارداد این کشور برای تقویت اقتصاد خود با استفاده از ظرفیت کشورهای حوزه خلیج فارس نخواهد بود. همه کشورها برای تعاملات اقتصادی با دیگران براساس منافع ملی خود عمل می‌کنند و چین هم از این قاعده مستثنا نیست. به طوری‌که در قرارداد تجاری کشورها با یکدیگر، بیشتراز اینکه معرفی کشوری خاص مطرح باشد، محتویات کمی و کیفی قرارداد اهمیت دارد. اگر همین قرارداد ۲۵ ساله را، به‌جای چین یا هر کشور دیگری حتی آمریکا منعقد کنیم که منافع ملی تأمین شود گام مثبتی در اقتصاد برداشته‌ایم. همچنین درباره بهانه جویی برخی رسانه‌ها درخصوص همکاری اقتصادی با چین، باید بی‌اهمیت بود، چراکه این رسانه‌ها قبل از حصول نتیجه تصمیم خود را گرفته و اظهارنظر داشته‌اند.

نامشخص بودن تعهدات طرف مقابل

آچه باعث شد روابط تجاری و اقتصادی ایران و چین از رونق بیفتد و مواردی نظیر قرارداد ۲۵ ساله به مرحله اجرا نرسد، شتابزدگی، امید واهی و توهمات دولت قبل به نتایج مذاکرات برجام بود. اگر بخواهیم روند مذاکرات برجام را تحلیل کارشناسی کنیم باید گفت برجام به‌عنوان یک قرارداد بین‌المللی، ساختاری قوی و محکم نداشته است. عیبوی نظیر نداشتن متن فارسی، داشتن مکانیزم ماشه، تصویب آن در مجلس ایران، عدم تصویب در مجلس کشورهای عضو برجام، مشخص بودن نهاد ناظر ایران و عدم وجود نهاد ناظر برای کشورهای برامی و غیره برخی از چالش‌های قابل تأمل در این خصوص به شمار می‌آیند. اگرچه در پروژه برجام به‌طور کامل مشخص بود که ایران باید چه اقداماتی انجام دهد، اما از سوی دیگر برای سایر کشورهای عضو برجام شفاف نشده بود که اگر آنها تعهدات خود را انجام ندهند چه اتفاقی رخ خواهد داد. بنابراین نمی‌توان پروژه برجام را یک قرارداد منطقی که تأمین منفعت ایران در اولویت قرار گرفته باشد دانست.

چالش برجسته بی ثباتی

در رویکردی دفاعی، می‌توان از برجام به‌عنوان یک اتفاق خوب یاد کرد. بعد از ذوق‌زدگی دولت قبل در اعلام زودهنگام نتایج پروژه برجام، اغلب کشورها پیام تبریک ارسال کردند. این موضوع باعث شد انتظارات خاصی برای مردم ایجاد شود که از این پس شاهد رخدادهای خوبی در کشور خواهند بود. حال اگر بخواهیم برجام را به‌عنوان یک قرارداد بین‌المللی مورد بررسی قرار دهیم، باید بگوییم که روند خوبی نداشت. اصلی‌ترین موضوع دراقتصاد ثبات است، به این معنا که یک اقتصاد زمانی رشد می‌کند که بتواند دوزنمای بلندمدتی را برای خود ترسیم کند. چالش برجسته برجام در بلندمدت ثبات اقتصادی ایران این بود که نمی‌توانست در راستای دیدگاه مذکور گام بردارد.

تفاوت مدافعان و مخالفان

یکی از درخواست‌ها و شروط مهم ایران این بود که برجام راه‌امضای کنیم اما طرف‌های مقابل قول دهند که کشوری از آن خارج نشود و یا خروج یک کشور این قرارداد به حاشیه نرود. اما در این خصوص کشورهای عضو برجام حتی حاضر به انجام این کار کوچک نیز نبودند. از سوی دیگر هیچ فردی هم از طرف مقابل حاضر به ارائه تضمین به ایران نبود، بنابراین پروژه برجام از نظر روند بین‌المللی برای اقتصاد ایران ساختاری منطقی نداشت. قرارداد برجام یک تفاه بلندمدت برای ایران و کشورهای عضو برجام به‌شمار می‌آید و نمی‌توان نگاه کوتاه‌مدت به آن داشت. تحقق این موضوع برای ثبات اقتصاد ایران ضروری قابل توجه دارد. تفاوت مدافعان و مخالفان پروژه برجام این است که مخالفان روند طی شده برای حصول نتیجه برجام را غیرقابل اجرا می‌دانند، اما مدافعان برجام می‌گویند این قرارداد روند خوب داشته و یک اتفاق بد باعث شد که در حاشیه قرار گیرد. در پاسخ به این افراء، حتی جان کری نیز در سخنرانی‌های خود عنوان کرد: قرار نبود برجام بماند، یا با یک اتفاق از بین برود که هزینه‌های آن دامنگیر آمریکا باشد. مجموع این مسائل و تغییر رویکرد اقتصادی دولت قبل از شرق به غرب، باعث تردید چینی‌ها در توسعه روابط تجاری با ایران شد. استراتژی چین با ایران مانند تاجری است که حاضر است با قیمت بازار، با کشورهای دیگر همکاری کند، بنابراین نباید از کشوری که کاملاً به صورت اقتصادی فعالیت کرده و منافع خود را در نظر می‌گیرد توقعات عجیب داشت. همچنین نباید فراموش کنیم که در حال حاضر شرایط بازار ما نسبت به بازارعربستان گران‌تر است.

گامی جدی برای کاهش ارزش دلار

همچنین درخصوص قرارداد اقتصادی عربستان با چین، ارزش این تفاهنامه یک‌دهم قرارداد ۲۵ ساله همکاری ایران و چین هم نیست. قرارداد عربستان ۳۰ میلیارد دلار و قرارداد ایران ۳۰۰ میلیارد دلار برآورد شده است. از سوی دیگر بندهایی در قرارداد عربستان و چین وجود دارد که به نفع ایران است. به‌عنوان نمونه اگر عربستان با چین براساس یوان نفت خود را معامله کند این موضوع در نهایت به نفع کشورهای نفتی که با آمریکا در تقابل هستند می‌شود. یعنی اگر بازار ضد دلار در نفت تشکیل و «پetro-یوان» (معاملات نفتی با یوان) راه‌اندازی شود به نفع ایران نیز خواهد بود.

صادرات ۱۲ میلیارد دلاری ایران به چین

بر اساس اطلاعات موجود در گمرک جمهوری اسلامی ایران، چین به‌عنوان مقصد اول صادرات و در بخش واردات نیز امارات متحده عربی به‌عنوان دومین طرف معامله ایران در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱ قرار گرفته است

در این گزارش تحلیلی با ارائه آمارهای مستند به اقلام وارداتی و صادراتی شریک اول تجارت ایران نگاهی انداخته‌ایم

صادرات ۱۲ میلیارد دلاری به چین در ۳۰۰ روز

چین طبق آمارهای رسمی مهم‌ترین و بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران است

یکی از پیامدهای بحران سال ۲۰۰۸ میلادی ورود چین به‌عنوان یکی از بازیگران مهم اقتصادی به عرصه بین‌المللی بود که موجب شد برخی از مناسبات سیاسی و قراردادی در سطح جهانی دستخوش تغییراتی شود و امروزه نقش چین در مناسبات تجاری و اقتصادی غیر قابل انکار است. ایران و چین از گذشته‌های بسیار دور به‌عنوان دو قدرت آسیایی در عهد باستان همواره روابط اقتصادی با یکدیگر داشته‌اند که در طول تاریخ با فراز و نشیب‌های بسیاری همراه بوده است. پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران، روابط سازنده با چین نیز ادامه پیدا کرد و این کشور همواره یکی از بزرگ‌ترین شرکای تجاری ایران شناخته می‌شد.

روابط ایران و چین تا جایی ادامه پیدا کرد که در تاریخ ۷ فروردین ماه سال ۱۴۰۰ منجر به عقد قرارداد برنامه جامع همکاری میان چین و ایران برای مدت ۲۵ سال شد. پس از روی کار آمدن دولت سیزدهم توسعه روابط با چین به یکی از برنامه‌های اصلی دولتمرتدان تبدیل شد و از زمان روی کار آمدن ابراهیم رئیسی، رئیس جمهور ایران در سال ۲۰۲۱، سیاست نگاه به شرق را برای تعمیق روابط با چین و روسیه در پیش گرفته است. تهران در سپتامبر ۲۰۲۲ به سازمان همکاری شانگهای پیوست. چین و روسیه از ایران برای عضویت در این

سال‌های اخیر موجب شده است روابط میان ایران و چین نسبت به گذشته بیش از پیش تقویت یافته و چین یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایران شناخته شود. در این گزارش سعی شده است که روابط تجاری و اقتصادی میان ایران و چین در سال‌های اخیر به‌صورت مفصل مورد بررسی و تجزیه قرار گیرد.

رتبه اول چین در تجارت با ایران

گزارش گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که از ابتدای فروردین تا ۱۰ دی ماه سال ۱۴۰۱، میزان صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون صادرات از محل تجارت مشترک خود را از سال ۲۰۱۹ تا اقیانوس هند و دریای عمان آغاز کردند. هدف از این آزمایش تقویت امنیت و پایه‌های آن در منطقه و گسترش همکاری‌های چند جانبه بین سه کشور برای حمایت مشترک از صلح جهانی، امنیت دریایی و ایجاد جامعه دریایی با آینده مشترک است. علاوه بر همکاری‌های یاد شده با دولت چین، در دولت سیزدهم شاهد همکاری‌های اقتصادی هستیم که در

این مقاله توسط دکتر عبدالله صوفی استاد اقتصاد دانشگاه

ویسکانسن آمریکا به صورت اختصاصی برای روزنامه ایران نوشته شده و حاوی نکات مهمی است

بازی دو سربرد تهران - پکن

ایران و چین از همکاری با یکدیگر چه منفعی به دست می‌آورند؟

این مقاله به مناسبت سفر ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران آقای دکتر ابراهیم رئیسی به چین برای مذاکرات با آقای شی‌جین‌پینگ رئیس‌جمهور و سایر مقامات محترم چین درباره همکاری‌ها در «عرضه تجاری، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی» دو کشور ایران و چین نوشته شده است.هدف مقاله بررسی امکانات خاص موجود در هر دو کشور برای برقراری پیمان‌های تجاری، مالی بینا براصل سیاست‌برد است. همین‌طور، در این مقاله براساس تجربه بنگاه‌های چینی در سرمایه‌گذاری‌های مستقیم در کشورهای غربی که با مشکلات زیادی روبه‌رو شده بودند پیش‌بینی‌هایی به مسؤلان دو کشور ارائه می‌شود که قراردادهای بین دو کشور با در نظر گرفتن مشکلات احتمالی در آینده توافق و نوشته شود.

سیاست همزیستی مسالمت‌آمیز

چین و توسعه صلح‌آمیز بعد از توسعه زیربناها، سرمایه‌گذاری وسیع در صنایع سنگین، توسعه کشاورزی و برقراری اقتصادی پویا که عمدتاً با همکاری‌های صنعتی و مدیریتی بین چین و اتحاد جماهیر شوروی سابق در دهه ۱۹۵۰ صورت گرفت و همچنین موفقیت‌رقم‌های اقتصادی (۱۹۷۸، دولت جمهوری چین توجه خود را به خارج از چین منعکس و چین را به‌عنوان عاملی برای توسعه اقتصادی کشورهای دنیای سوم معرفی نمود. بنابراین گنرش ویین جیا باو، نخست‌وزیر وقت چین در اواخر ماه ژوئن ۲۰۰۴، پنج اصل همزیستی مسالمت‌آمیز را به‌عنوان سیاست خارجی چین اعلان نمود.

اصل سوم سیاست همزیستی مسالمت‌آمیز ابتکار «یک کمربند و یک جاده» در سال ۲۰۱۳ اعلان گردید.

است. همچنین میزان واردات کشور در این مدت، با کاهش ۱۰/۰۶ درصدی در وزن و افزایشی ۱۴/۷۴ درصدی در ارزش دلار در مقایسه با مدت مشابه سال ۱۴۰۰، به ارقام ۲۸ هزار تن و ۴۴ میلیارد دلار رسیده است. در این مدت، متوسط ارزش گمرکی هر تن کالای وارداتی ۱۵۷۳ دلار بوده که نسبت به ۱۲۳۳ دلار در هر تن، از ابتدای فروردین تا ۱۰ دی ماه سال ۱۴۰۰، رشدی ۲۷/۵۷ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین این گزارش نشان می‌دهد که بیشترین میزان صادرات کشور در ۱۰ ماهه نخست سال ۱۴۰۱، مقصد کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۱۷/۸۵۵ میلیارد دلار و سهم ۲۷/۵۱ درصد از کل صادرات، عراق کالای ۸/۶۴۱ میلیارد دلار و سهم ۲۰/۲۳ درصد، ترکیه امارات متحده عربی با ۴/۶۰۰ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۶۸ درصد و کشور هند با ۱/۷۴۷ میلیارد دلار و سهم ۳/۴۲ درصد از کل ارزش صادرات، صورت گرفته است. در بخش واردات نیز گزارش گمرک نشان می‌دهد که در ۱۰ ماه ابتدایی سال ۱۴۰۱، کشور امارات متحده عربی با اختصاص رقمی بالغ بر۱۳/۶۴۹ میلیارد

ایران در این بانک عضویت ندارد.

جدول ۲ درصد سرمایه‌گذاری‌های این بانک را در انواع پروژه‌های طی سال‌های ۲۰۱۶ تا پایان سال ۲۰۲۲ نشان می‌دهد.

علاوه بر برنامه‌ها و بانک مذکور دولت چین دو بانک دیگر به نام «بانک توسعه چین» و «بانک صادرات- واردات چین» را برای ارائه تسهیلات به کشورهای متقاضی وام برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها تأسیس کرده است. این دو بانک، بانک‌های سیاستی نامیده شده‌اند.

فوائد همکاری‌های دو جانبه ایران

و چین
به‌طوریکه سیاست توسعه صلح‌آمیز و امکانات مالی و فناوری چین از یک طرف و منابع طبیعی و موقعیت جغرافیایی ایران از طرف دیگر دو کشور می‌توانند با فعالیت‌های اقتصادی مشترک با هم بهره‌مند شوند. ایران می‌تواند از توانمندی‌های مالی چین مانند پشتوانه ارزی که مبلغ ۳،۱۲۷۷ هزار میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ است و همچنین از پس‌انداز ملی چین که نزدیک ۴۶ درصد تولید ناخالص آن کشور یا مبلغ ۵۲،۲۷ تریلیون یوان (۸،۱۱ تریلیون دلار) در سال ۲۰۲۱ بود و همچنین از فناوری به‌غایت پیشرفته چین در سیستم‌های ترابری و ساختمان‌سازی استفاده نماید. از طرف دیگر چین می‌تواند از منابع نفت و گاز، سنگ آهن و سایر فلزات و منابع معدنی و همچنین موقعیت جغرافیایی ایران برای حمل‌ونقل کالا در چهارجوب ابتکار «کمربند و جاده» بهره‌مند شود.

علاوه برآن، همان‌طوری‌که کشور چین در دهه ۱۹۵۰ با همکاری با اتحاد جماهیر شوروی سابق توانست دستاوردهای چشمگیراقتصادی و فناوری از طریق سرمایه‌گذاری‌های وسیع در صنایع سنگین بدست آورد، ایران نیز می‌تواند با همکاری اقتصادی با چین صنایع و فناوری در ایران را توسعه دهد.

به‌طور مشخص ایران می‌تواند با دریافت وام از بانک‌های چینی مانند «بانک توسعه چین»، «بانک صادرات و واردات چین» و «بانک سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آسیایی» که در دهه گذشته امکانات مالی

دلار و سهمی در حدود ۳۰/۷۹ درصد از کل ارزش واردات در جایگاه نخست کشورهای طرف معامله ایران قرار گرفته است. همچنین کشورهای چین با ۱۱/۵۲۱ میلیارد دلار و سهم ۲۵/۹۹ درصد، ترکیه با ۴/۶۳۵ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۴۵ درصد، هند با ۲/۲۴۹ میلیارد دلار و سهم ۵/۰۷ درصد و آلمان با ۱/۳۹۹ میلیارد دلار و سهم ۳/۱۵ درصد از کل ارزش واردات، جزو کشورهای عمده طرف معامله واردات بوده‌اند. (نمودار یک و ۲)

صادرات ۱۲ میلیارد دلاری ایران به چین

بر اساس اطلاعات موجود در گمرک جمهوری اسلامی ایران، چین به‌عنوان مقصد اول صادرات و در بخش واردات نیز امارات متحده عربی به‌عنوان دومین طرف معامله ایران در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱ قرار گرفته است. همان‌طور که در بخش قبلی نیز گفته شد، در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱ ایران به میزان ۱۱/۸۵۴ میلیارد دلار به چین صادرات داشته است که در مقایسه با مدت زمان مشابه سال گذشته از لحاظ وزنی در حدود ۲ درصد و از لحاظ دلاری در حدود ۱۸ درصد کاهش پیدا کرده است. همچنین در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۷/۵۱۲ میلیارد دلار واردات از چین ثبت و گزارش شده که در مقایسه با مدت مشابه در سال گذشته از لحاظ وزنی ۱۷ درصد و از لحاظ دلاری به میزان ۹ درصد کاهش را نشان می‌دهد. (جدول یک)

صادرات ۳ میلیارد دلاری پروپان مایع به چین

با توجه به ساختارهای اقتصادی ایران و صنایع موجود در آن، طبیعی است که عمده‌ترین محصولات صادراتی نیز محصولات نفتی، پتروشیمی، معدنی و فلزی باشد. بر اساس شواهد موجود می‌توان نتیجه گرفت که ایران در واقع بخشی از نیاز مواد اولیه صنایع چین را تأمین می‌کند. بر اساس اطلاعات موجود در گمرک جمهوری اسلامی ایران، در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱، از لحاظ دلاری بیشترین محصول صادر شده به چین، پروپان مایع بوده که ایران در حدود ۴۳۴۱ هزار کیلوگرم از محصول یاد شده را به ارزش ۳۰۶۴ میلیارد دلار به چین صادر کرده است. پس از این محصول، پتروشیمی دیگری چون اتیلن و انواع پلی‌اتیلن و بوتان مایع جای دارد که در همین مدت زمان به ترتیب به ارزش ۲۳۵۵ و ۱۷۶۰ میلیون دلار به چین صادر شده‌اند. از لحاظ ارزش وزنی نیز بیشترین محصول صادر شده به چین در ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۱ مربوط به محصول اتانول بوده که ۶۰۸۹ کیلوگرم به ارزش ۱۶۶۷ میلیون دلار به چین صادر شده است. در رتبه‌های بعدی محصولات معدنی نظیر سنگ آهن و کنسانتره‌های آن، انواع کاتدهای مسی، انواع شمش، آهن و فولاد، انواع

لالی در اختیار کشورهای در حال توسعه قرار داده و سرمایه‌گذاری‌های زیادی درآن کشورها داشته‌اند از خطرپذیری بحران‌ها و نوسانات مالی که به‌کرات در بازارهای پول و سرمایه کشورهای غربی مشاهده شده رهیژ کنند. همچنین، ایران می‌تواند از نقش دولت چین در اجرای سیاستی صنعتی و توسعه فناوری در آن کشور که بعد از سال‌های ۱۹۸۰ اتخاذ کرده است، بیاموزد. ایران می‌تواند با برقراری قراردادهای تجاری و سرمایه‌گذاری بین دو دولت خطرپذیری تسهیلات مالی بانک‌های چینی که در اختیار ایران قرار خواهند داد کاهش داده و با آن سرمایه‌گذاری و ساخت و سازها کمبود اماکن مسکنی و زیرساخت‌های ترابری در کشور را که در ایجاد نرخ تورم بالا نقش تعیین‌کننده بازی می‌کنند تا میزان قابل‌ملاحظه‌ای کاهش دهد.

تفاوت‌های اساسی‌ای برای دریافت اعتبار برای سرمایه‌گذاری در مسکن و زیرساخت‌ها در ایران از بانک‌های سیاستی چین با دریافت وام از بانک‌های کشورهای غربی موجود است. بانک‌های چینی دارای شرایط تسهیل‌کننده هستند که در قراردادهای بانک‌های غربی و یا سازمان‌های جهانی مشاهده می‌شوند نیستند.

هرچند بانک‌های چینی مانند بانک‌های غربی از رزه‌بندی اعتباری دولت‌ها برای عرضه وام استفاده می‌کنند اما نرخ بهره آنها از نرخ بهره رایج در بازارهای پولی جهان کمتر است.

مطابق قراردادهای تجاری مالی بانک‌های سیاستی چینی و دولت‌ها، دولت میزان موظفی می‌شود از طریق فروش منابع طبیعی کشور خود و از راه فروش روزانه منابع طبیعی کشور خود مبلغ وام دریافتی را پرداخت کند. به عبارت دیگر قرارداد وام بانک‌های سیاستی چینی به «وام برای کالا» مشهورند.

مضافاً، قراردادهای مالی و سرمایه‌گذاری با بانک‌های سیاستی چین مقرر می‌دارد که دولت دریافت‌کننده وام از قرض دریافتی برای خرید ماشین‌آلات ساخت چین استفاده نماید.